

УДК 378:63(477.43)“192/193”:070(477.43)

В.В.Покалюк

Часопис “Червоний кордон” про Кам’янець-Подільський сільськогосподарський інститут середини 20-х – першої половини 30-х рр. ХХ ст.

На основі матеріалів газети “Червоний кордон” досліджуються основні складові життя Кам’янець-Подільського сільськогосподарського інституту, формування студентського контингенту, навчальна робота та громадсько-політичне життя вишу.

Ключові слова: Кам’янець-Подільський сільськогосподарський інститут, студенти, газета, гурток.

У 20–30-ті рр. минулого століття однією із найбільш актуальних проблем тогочасного радянського суспільства була підготовка кадрів для аграрного сектора, яку здійснювали сільськогосподарські інститути (СГІ). В останні роки зросла зацікавленість дослідників, зокрема минулим Кам’янець-Подільського СГІ. На жаль, у більшості цих досліджень не достатньо представлені матеріали періодичної преси, зокрема газети “Червоний кордон” (орган Кам’янецького окружного КП(б)У, окрвиконкому та міськкому КП(б)У). Щоправда, саме джерело неодноразово привертало увагу науковців. Так, на сторінках наукового збірника “Освіта, наука і культура на Поділлі” матеріали газети аналізувалися О.Б.Комарницьким, В.А.Нестеренком та ін.²

Метою даної статті є аналіз публікацій з історії Кам’янець-Подільського СГІ впродовж 1924–1935 рр., які розміщено на сторінках газети “Червоний кордон”.

У декількох публікаціях часопису подано правила прийому до інституту. Зокрема, у 1927 р. було оголошено, що прийом заяв для вступу на робітфак та агрономічний факультет СГІ розпочинався з 1 липня і продовжувався до 1 вересня. Вступні екзамени проводилися з 15 по 25 вересня. До випробування допускалися особи на робітфак віком від 20 до 30 років з виробничим стажем не менше 3-х років, на агрофак – особи віком від 18 до 35 років. Абитуриєнти, окрім заяв про вступ, подавали й інші документи. Ті, що вступали на агрофак, мали надати довідки про народження, відношення до військової повинності, виробничий стаж, стан здоров’я, анкету засвідчену організацією, що направляла на навчання. За складання вступних екзаменів офіційно вносили в касу інституту плату в розмірі 1 крб. Бажаючі вступити на цей факультет, разом із заявою подавали анкету за встановленою формою та відповідні документи, які підтверджували правильність наведених в анкеті даних, про стан здоров’я. Селяни надавали також довідку райвиконкому або сільської ради про соціальний стан. Вступники, подібно до робітфаківців, вносили диференційовану плату за складання екзаменів: робітники, члени КНС, сільські вчителі та їх діти – по 1 крб.; селяни-середняки, службовці, що одержували зарплату до 100

крб. на місяць, та їх діти – по 3 крб.; службовці із місячною зарплатою від 100 до 200 крб., кустарі та їх діти – по 5; службовці, що одержували на місяць від 210 і більше крб., журналісти, художники та їх діти – по 10; особи “вільних професій”, заможні селяни та їх діти – по 15; нарешті, особи, що жили з “нетрудового прибутку” та їх діти, – по 25 крб. Від такої плати (як по робітфаку, так і по агрофаку) звільнялися: демобілізовані червоноармійці, особи командного, політичного, адміністративного, медичного та ветеринарного складу Червоної армії і флоту, безробітні, що користувалися “правом на допомогу порядком соцстрахування”³.

У 1929 р. опублікували правила прийому про вступ на факультети колективізації сільського господарства, “організації великого соціалістичного господарства” та птахівничий. Тут, зокрема, зазначалося, що у 1929 р. документи від абітурієнтів приймалися з 1 червня по 10 серпня. Вступні іспити починалися 15 серпня. До іспитів допускалися особи віком від 18 до 35 років. Вступники не мали права подавати одночасно заяви до кількох вишів. Разом із заявою абітурієнти подавали до приймальної комісії документи, які засвідчували вік, відношення до військової повинності, освітній рівень, 2 фотокартки, довідку про стан здоров’я. Що стосується останньої, то її від приватних лікарів не приймали. Як і в 1927 р., селяни мали подавати також посвідчення про соціальний стан, видані райвиконкомом чи сільрадою. Не приймали заяви від выпускників вишів та технікумів, які після завершення навчання не пройшли трирічного виробничого стажу з отриманої спеціальності, а також вступників або їх батьків, які були позбавлені виборчих прав⁴.

У 1930 р. вступну кампанію провели навесні. Документи приймалися до 25 березня. Особливістю тогорічної кампанії було те, що вступні іспити (з 5 квітня) проводили в окружних центрах – Кам’янець-Подільському, Проскурові, Могилеві-Подільському, Тульчині, Вінниці, Шепетівці, Бердичеві, Тирасполі, до яких мали виїжджати представники екзаменаційної комісії. Від іспитів звільнялися выпускники робітфаків, робітничих університетів та сільськогосподарських профшкіл⁵.

В одній із статей часопису йдеться про те, що у вересні 1924 р. в СГІ навчалось 324 студенти. За цим показником виш був найбільшим в місті: в інституті народної освіти здобували освіту 185 студентів, на робітфаці – 260, у хімічному технікумі – 104⁶.

Виш упродовж свого існування зазнавав реорганізацій. Наприклад, 28 серпня 1930 р. відповідно до постанови Наркомату земельних справ УСРР за №276-2964 Кам’янець-Подільський СГІ з 1 жовтня 1930 р. мали ліквідувати. На його базі створювалися два інститути – птахівничий та технічних культур⁷.

Низка публікацій видання присвячена навчальній роботі ВНЗ. Зокрема, у 1926 р. зазначалося, що Кам’янець-Подільський СГІ був одним із кращих аграрних навчальних закладів республіки. В жовтні-листопаді того ж року, під час другої Всеукраїнської конференції сільськогосподарської освіти (м.Харків), де обговорювали актуальні питання вищої сільськогосподарської

освіти та створення Української сільськогосподарської академії, Кам'янець-Подільський СГІ відмітили як кращий у галузі навчальної та науково-дослідницької роботи і нагородили дипломом першого ступеня⁸. Попри певні успіхи, інститут мав труднощі, зокрема щодо матеріального забезпечення навчального процесу. У 1926 р. ректор інституту народної освіти В.Геринович в одній із своїх публікацій наголосив, що впровадженню дальтон-плану у вишах міста (ІНО, СГІ та хімічному технікумі) перешкоджали низька пропускну спроможність кабінетів і лабораторій, недостатнє фінансування і забезпечення навчальними приміщеннями. Тому він пропонував створити міжвузівські лабораторії, кабінети, бібліотеки і дослідні станції. У такий спосіб можна було нагородити державні кошти і спрямувати їх на розвиток цих інституцій⁹. Цікаво, що у 1925 р. студенти відчуваючи нестачу літератури, скинулися по 50 коп. і створили кооперативну бібліотеку. Адміністрація вишу виділила їм на цю мету 300 крб.¹⁰ Того ж року, в одному із номерів газети вмістили оголошення про конкурс на заміщення вакантної посади бібліотекаря. Претендент повинен був мати агрономічну освіту, знати німецьку мову і вміти читати та писати французькою і англійською мовами¹¹.

Велике значення в житті інституту відігравав один з кращих в Україні сільськогосподарський музей, відкритий у вересні 1924 р. з ініціативи ректора професора М.Баєра. Цей підрозділ знайомив відвідувачів з економікою та технологією вирощування сільськогосподарських культур Поділля, Західної України та Бессарабії¹².

Активізації навчального процесу слугувала організація соціалістичного змагання. Зокрема, у 1930 р. зазначалося, що у результаті цього нововведення “майже цілком зліквідовано випадки другорічництва”, збільшилась виробнича практика, змагання виявило “академічний ухил” частини студентства, що видавалося широкій громадськості за негатив¹³. Кращим студентам виплачували стипендію імені Івана Франка¹⁴.

Викладачі та студенти займалися науково-дослідною роботою. Зокрема, декілька з них взяли участь у І окружній краєзнавчій конференції. Серед доповідачів був студент Откаленко, який оприлюднив проект роботи краєзнавчого гуртка інституту. До складу окружного краєзнавчого комітету увійшов Красівський, кандидатом у члени цього органу значився Откаленко¹⁵.

Викладачі вишу викладали на короткочасних курсах. Так, у 1929 р. вони прочитали 80 лекційних годин “сільськогосподарської енциклопедії” та проводили практичну роботу на дослідних полях і в лабораторіях вишу для слухачів чотиримісячних курсів підготовки вчителів, де навчалися 100 осіб¹⁶.

Певна увага у газеті “Червоний кордон” приділялася політичному життю СГІ. Наприклад, у жовтні 1928 р. в одній із публікацій йшлося про необхідність створення окремих партійних і комсомольських осередків робітничого та агрономічного факультетів. Загалом комсомольський осередок налічував 180 осіб. Його склад був неоднорідним (“є студенти І курсу робфаку, а є й останніх курсів агрофаку”), через що, “коли скликаються чи збори, чи яка

нарада, висловлюється незначна кількість товаришів, т.з. “штатні балакуни”, а основна маса мовчить, не висловлюється, соромиться, бо знають, що є такі, що будуть насміхатись, коли буде невдалий виступ, чи що”. Те ж саме спостерігалося в осередку КП(б)У, який налічував 110 партійців. Тут мали місце “затирання активності, навіть осміювання при виступах”¹⁷.

У липні 1925 р. комсомольська організація урочисто відзначила своє триріччя. На святкування прибули представники інших осередків. На урочистому засіданні виступили представник окружного партійного комітету Рощенко, а також секретар інститутського осередку ЛКСМУ Дерев’яно, який зазначив, що кількість комсомольців зросла з 39 у 1922 р. до 98 – у 1925 р. Після завершення засідання відбувся концерт, після нього дивилися виставу “Незаможники”, танцювали¹⁸.

Партійний та комсомольський осередки мобілізували студентів для участі у відзначенні державних свят та загальнодержавних кампаніях. Наприклад, 7 листопада 1924 р. молодь святкувала роковини Жовтневої революції. Напередодні відбулася підготовча робота. Зокрема, соціально-економічний гурток виділив доповідачів, які виступали у підшефних селах. Члени літературно-художньої секції виготовили декорації, прикрасили зал, де відбувалися урочистості. Зранку 7 листопада молодь під “звуки бойових пісень” у супроводі студентського оркестру вирушила на парад і мітинг. Ввечері відбулося урочисті збори, після них – концерт і “революційна інсценівка”. Хор виконав революційні пісні. 8 листопада 30 студентів виїхали в села для “привітання селян з великим святом та розказати, які на 8 році існування пролетарської держави лежать перед нами [селянами і студентами – Авт.] завдання”¹⁹.

У 1930 р. молодь мобілізували для участі у передплаті позики індустріалізації. Студент Нижників з цього приводу писав: “Я зберігаю облігації всіх попередніх державних позик. Облігації 3 позики індустріалізації здаю до фонду індустріалізації, так само робить і решта студентства СГП та Робфаку. Студентство добре розуміє, що на перебудовання країни з аграрно-індустріальної в індустріально-аграрну, потрібні великі кошти. Ми вітаємо постанову ленінградських робітників щодо випуску позики “п’ятирічка в 4 роки”. Ми зобов’язуємось реалізувати її не тільки в колах студентства, але взяти участь в реалізації позики серед передових кіл трудящих”²⁰.

Інститутська профспілка “Робос” у 1924 р. об’єднала 80 спілчан. Роботою керувало бюро, яке складалося з 5 осіб. Раз на два тижні, по понеділках збиралися загальні збори. Члени осередку проводили значну громадську роботу. Наприклад, вони читали лекції з природознавства у військових прикордонних частинах, виступали у селах Довжок і Оринин, “на користь Ленінграда” перерахували по 10 копійок з кожної особи²¹. Щоправда, вже наступного року газета повідомляла про недисциплінованість членів спілки, які не з’явилися на загальні збори: “Найбільше відзначилися в цьому відношенні секції “Робос” при СГП та ІНО. А між тим, здавалось би, що свіжу – робосівську-молодь менше чим кого-б то не було треба тягти на збори”²².

Плідну роботу при Кам'янець-Подільському СГІ проводила секція комітету незможних селян, яка була найбільшою серед вишів міста і нараховувала 180 осіб. Спочатку організація “не знала, що має робити, бо в інституті не було куркулів, з ким би вести боротьбу”. Невдовзі її представники почали щотижнево від’їжджати у села, де “допомагали селянам та розповідали як краще можна жити”. За кожним селом був прикріплений представник КНС²³. У середині 20-х рр. функції студентського самоврядного органу виконувало виконавче бюро пролетарського студентства²⁴.

У середині 30-х рр. у вищі проводилися політичні чистки. Окремих викладачів і студентів звільнили з інституту. У лютому 1935 р. вийшла постанова обкому КП(б)У “Про контрреволюційні троцькістські та націоналістичні вилазки в окремих навчальних закладах м. Кам’янець”, у якій наводилися “факти засміченості націоналістичними троцькістськими, антисемітськими елементами, факти протаскування у викладанні класово-ворожого націоналістичного і троцькістської контрреволюційної ідеології”. Зокрема, зверталася увага на діяльність викладача діалектичного матеріалізму силікатного і зоотехнічного інститутів Страутмана, який “побудував викладання на класово-ворожій троцькістській основі, свідомо протаскував у викладанні контрреволюційну троцькістську контрабанду”. Сувору догану із попередженням оголосили лектору зоотехнічного інституту Гнездінському (голова комісії парткому по обслідуванню проявів антисемітизму в інституті), який “не викривав антисемітів-чорносотенців, змазав політичну суть цієї справи”. В інституті “орудувала контрреволюційна зграя студентів антисемітів-чорносотенців”, яка “на очах” дирекції, партійного і професійного комітетів “знущалася” з члена партії Грінберга, ширила серед студентів “наклепницькі контрреволюційні” розмови. Тому в ухвальній частині обкому знайшлося місце і для студентів. У пункті 10-му вимагалось: “Систематично очищати студентські лави від класово-ворожих розкладених елементів, зокрема перевірити і очистити склад студентів зоотехнічного інституту”. Було знято з роботи заступника секретаря РПК Стрельнікова, який “приховав” від бюро РПК прояви антисемітизму у вищі. “Компрометуючі” матеріали на вже колишнього директора інституту Іршенка передали у ЦК КП(б)У²⁵.

Значна увага у вищі приділялася громадській діяльності викладачів і студентів. Восени 1923 р. в інституті було організовано студентський клуб, при якому діяли шість гуртків: агрономічний налічував 149 осіб, соціально-економічний – 105, літературно-мистецький – 222, біологічний – 32, військовий – 153, статистичний – 34 особи. Праця гуртків під час весняного і літнього триместру виявилася досить плідною. Так, агрономічний гурток провів обстеження худоби в Кам’янецькій окрузі, огляд ушкоджених рослин шкідниками в Подільській губернії та чотири екскурсії. Літературно-мистецький гурток поставив 7 вистав та 8 концертів. Для роботи військового гуртка виділялося щотижня 2 години. Влітку впродовж двох місяців студентство старших курсів проходило військові збори в польових умовах, під час яких закріплювали на практиці здобуті знання²⁶.

При інституті діяли осередки громадських організацій – “МОДР”, “Друзі дітей”, “Авіахім” та ін.²⁷. Найбільш плідно діяла “авіахімовці”, які організувалися 5 жовтня 1924 р. До бюро осередку обрали 5 осіб²⁸. 16 липня наступного року силами вони влаштували “хемічну інсценівку”, під час якої перед очима глядачів “проходили картини розвитку хімії від найдавніших часів і до сьогодення”²⁹.

У 1923 р. в інституті появилася стіннівка “Листок студента”³⁰. У 1925 р. її редактором працював Устінов-Криун³¹. Представники вишу постійно співпрацювали із редакцією “Червоного кордону”, яка давала можливість студентам і викладачам бачити потреби і настрої сіл Кам’яничини та проводити через пресу “агрікультурну” роботу. Водночас колектив СГІ розцінював газету, як “голос радянського села і вважав, що без цього голосу не можлива робота вищої школи”³². У 1927 р. в одному із дописів кореспондента вишу зазначалося, що газеті треба більш активно використовувати інтелектуальні сили науковців, особливо при висвітленні сільськогосподарських питань. У свою чергу, СГІ мав ширше використовувати газету “як шлях для глибшого й тіснішого єднання свого з працюючими в сільському господарстві масами середняків і незаможників”. З нагоди третьої річниці заснування друкованого органу колектив вишу висловив щирі вітання та сподівання, що “вступаючи в четвертий рік свого існування “Червоний Кордон” прикладе всіх старань, аби свій сільсько-господарський відділ поставити на височінь, що відповідає значінню на Кам’яничині й Проскурівщині сільського господарства й занять у ньому незаможницьких і середняцьких мас”³³.

При СГІ діяв осередок літературної організації “Плуг” на своїх вечірках плужани знайомилися з “справжньою пролетарською літературою”, заслуховували рецензії на той чи інший твір, притягували до себе іншу студентську молодь (“були часи, коли аудиторія битком була набита молоддю, яка приймала певну участь в критиці, давала поради про методи писання з орієнтацією на масового споживача”)³⁴.

Значна увага в інституті приділялася шефській та культурно-освітній роботі у селах Кам’янецького округу, причому часто ініціаторами виступали самі селяни. Так, житель села Браїлівка Новоушицького району Рогозинський акцентував увагу на тому, щоб викладачі СГІ на сторінках газети “Червоний кордон” розповідали про свою дослідну роботу та давали поради селянам як краще господарювати, оскільки більшість аграріїв не знали про досліди інституту. Щоб дізнатися про них, потрібно було “бігти за 40-60 верств” до Кам’янця³⁵.

Прислухаючись до подібних голосів, викладачі вишу регулярно інформували населення про інновації у сільському господарстві. Професор І.Олійник писав: “Варто ознаямити широкі трудящі маси з результатами господарювання кращих колгоспів, радгоспів їх значними досягненнями та проаналізувати закордонну практику”³⁶. Професор В.Васильєв заявляв, що починаючи з посівної кампанії 1928 р. й закінчуючи збиранням врожаю Кам’янець-

Подільський СГП надаватиме інформацію та відповіді на важливі запитання у галузі сільського господарства³⁷. Взимку 1927 р. у селах Довжок та Мікша Китайгородська науковці організували курси для населення, на яких були присутні відповідно 45 (з Довжка – 33, с.Жабинці – 12) та 63 особи. Серед слухачів були особи віком від 16 до 58 років, з них 15% – жінки. Лекції читали п'ять разів на тиждень. Під час занять вони використовували “чарівний ліхтар”, плакати, діаграми з сільського господарства, мікроскопи та іншу наочність. Слухачі користувалися бібліотекою, яка нараховувала 650 книг. Протягом весни-осені проводилися практичні роботи, зокрема розпочали висадку зразкових садів. Всі охоплені курсами селяни з “великим задоволенням” відвідували лекції, практичні заняття та читали рекомендовану літературу. Восени планувалась перевірка знань слухачів, після чого їм мали вручити відповідні посвідчення³⁸.

У селах Кам'янецьчини лекції читали студенти. Вони розповідали про боротьбу зі шкідниками, хворобами та смітниками у сільському господарстві³⁹. Зокрема, в 1924 р. у с.Покутинці виступали Шклярук, Садовський і Яковець. Під їх впливом члени КНС та інші “свідомі громадяни” взяли участь у кампанії боротьби зі шкідниками. Крім того, під впливом студентства селяни вступили у товариство “ТАПУК” (Товариство авіації та повітроплавання України)⁴⁰.

У вересні 1924 р. колектив СГП взяв шефство над Маківським районом. Виступаючи на районному пленумі голів сільських КНС, студент Бесарабов “показав значення ідейно-культурного шефства і змагання міста з селом”. У будинку райвиконкому представники студентського контингенту організували сільськогосподарську виставку. Особливо селян зацікавили сорти рідкісних кормових трав. Майбутні фахівці виступили з доповідями про значення агрономії, давала різні практичні поради⁴¹.

Студенти були активними учасниками днів урожаю. Так, у вересні 1924 р. у містечках Оринині і Чемерівці 50 студентів влаштували сільськогосподарську виставку, провели суд “над неможливістю, що не вступив у колектив” та “над трохспількою”⁴². У с.Великі Вірмени (нині – с.Велике Залісся) молоді доповідачі запропонували дві теми “Значіння свята” і “Сучасний стан сільського господарства”⁴³. У с.Панівці студентипоставили п'єсу “Кооперація”, виконали революційні і народні пісні. У заходах взяли участь близько 10 студентів і викладачів⁴⁴. Не завжди студенти досягали поставленої мети. На сторінках “Червоного кордону” повідомляли, що у селах Кубачівка і Карвасари селянство “мабуть не чуло про [свято врожаю] та про його значіння, бо коли проходило весілля з музиками”, то, залишивши студентів біля воза, де відбувався мітинг, “посунули всі за музикантами”⁴⁵.

Молодь також звертала увагу на шефську роботу серед національних меншин. Так, ВБПС інституту та робітфаку доручило одному із своїх членів – Дубінському проводити відповідну роботу серед студентів-євреїв⁴⁶.

Без студентства не обходилися місячники з озеленення території міста. Так, у листопаді 1924 р. юнаки і дівчата СГП, ІНО, хімічного технікуму, кустарно-

технічної і польської шкіл засадили 2 дес. 1400 саж. малої торговельної площі. Після виконання робіт вони прийняли таку ухвалу: “Свідомі великого значіння лісів для різних ділянок народнього господарства, свідомі своїх обов’язків супроти майбутнього покоління держави, – віддамо свої сили на загоснення старих ран нашого лісового господарства. Ми молоді засадимо молодий ліс на славу і користь молодій пролетарській державі”⁴⁷.

Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. громадська активність студентів послабилась. Зокрема, секретар ОПК Панасенко, виступаючи на IX-й окружній партійній конференції акцентував увагу на тому, що “участь студентства у громадському житті не зовсім достатня”⁴⁸.

Преса розповідала і про матеріальне становище молоді. Зокрема, у листопаді 1924 р. йшлося про те, що, ще у 1922 р. при СГІ організували касу взаємодопомоги. Спочатку це був фонд при комісії соціального забезпечення, а у 1923 р. його реорганізували у касу на засадах добровільності, членами якої в першу чергу ставали студенти-стипендіати. У 1924 р. каса об’єднувала 441 особу. Фонд взаємодопомоги перераховував 845 крб. 34 коп. Того ж року через касу допомогу отримали 60% членів (у середньому по 10 крб.)⁴⁹.

У 1930 р. бригада студентів у складі Бондаря, Нотензона, Розенціта, Шварца виявила значні недоліки у роботі буфету студентської їдальні при Будинку пролетарського студентства (він знаходився у підвалі, реалізували молоко, ковбасу, булки, хліб, пиво; ліверна ковбаса коштувала 4 крб., хліб – 9 коп.). Його штат нараховував одну особу, яка працювала у дві зміни: першу – з 7.00 до 10.00 год. і другу – з 12.00 до 22.00 год. На жаль, мала місце антисанітарія: “Продукти лежать на брудному газетному папері. Не має рушників для посуду, прилавок не закритий цератою. На столикові, де варять молоко, брудно. Бракує скриньки для скарг”⁵⁰.

Отже, матеріали часопису “Червоний кордон” дають можливість частково з’ясувати життя Кам’янець-Подільського СГІ у середині 1920-х – першій половині 1930-х рр. Вони містять важливу інформацію про діяльність партійних і комсомольських осередків, низки громадських організацій, шефську та культурно-освітню роботу у селах Кам’яниччини. Певну увагу газета приділяла організації вступної кампанії, навчальній діяльності, науково-дослідній роботі, матеріальному становищу студентства.

Примітки:

1. Бахмат, М. І. Подільський державний аграрно-технічний університет: монографія / М. І. Бахмат, М. І. Алещенко. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільська міська друкарня, 2005. – 264 с.; Комарницький, О. Б. Журнал “Студент революції” про подільське студентство середини 20-х рр. ХХ ст. / О. Б. Комарницький // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам’янець-Подільський: Оіом, 2008. – Т. 12. – С. 406-414; Алещенко, М. І. Робітничий факультет при Кам’янець-Подільському сільськогосподарському інституті / М. І. Алещенко, А. Ф. Суровий, В. А. Радіоненко // Там само. – Т. 11. – С. 263-269; Гринько, А. І. Вищі навчальні заклади Хмельниччини в роки голодомору 1932–1933 рр. / А. І. Гринько // Там само.

– Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. – Т. 9. – С. 287-300; Суrowий, А. Ф. Професійно-технічна освіта на Поділлі (1920-ті роки) / А. Ф. Суrowий // Там само. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. – Т. 6. – С. 280-293; Покалюк, В. В. Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут на початку 20-х рр. ХХ ст. / В. В. Покалюк // Там само. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2011. – Т. 18. – С. 47-57.

2. Комарніцький, О. Б. Студентство Кам'янець-Подільського інституту народної освіти у середині 1920-х рр.: матеріальне становище, навчальна і політична діяльність (на матеріалах газети “Червоний кордон”) / О. Б. Комарніцький // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010. – Т. 15. – С. 63-77; Його ж. Студентство Кам'янець-Подільського інституту народної освіти у другій половині 20-х рр. ХХ ст.: (на матеріалах газети “Червоний кордон”) / О. Б. Комарніцький // Там само. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010. – Т. 16. – С. 173-185; Нестеренко, В. А. Часопис “Червоний кордон” як джерело вивчення історії культури та освіти на Поділлі у 1920–1930-ті рр. / В. А. Нестеренко // Там само. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. – Т. 10. – С. 346-358; Пагор, В. В. Часопис “Червоний кордон” про медичну освіту Поділля середини 20-х – кінця 30-х рр. ХХ ст. / В. В. Пагор // Там само. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2011. – Т. 18. – С. 561-569.

3. Правила вступу на Робфак та Агрофак Кам'янецького С.-Г. Інституту // Червоний кордон. – Кам'янець-Подільський. – 1927. – 6 липня. – Ч. 51 (320) – С. 6.

4. Чугай, В. П. Правила прийому до Кам'янець-Подільського Сільсько-Господарчого Інституту / В. П. Чугай // Червоний кордон. – Кам'янець-Подільський. – 1929. – 28 травня. – Ч. 55 (579). – С. 4.

5. Чугай. Кам'янець-Под. С.-Г. Інститут оголошує прийом на факультети / Чугай // Там само. – 1930. – 8 березня. – Ч. 26 (696). – С. 4.

6. Партийне життя. Комосередок Вищих Шкіл (літня робота) // Там само. – 14 вересня. – Ч. 40. – С. 4.

7. Постанова НКЗС УСРР від 28.08. 1930 р. // Червоний кордон. – Кам'янець-Подільський. – 1931. – 25 квітня. – Ч. 45 (855). – С. 4.

8. Друга Всеукраїнська конференція сільськогосподарської освіти // Там само. – 1926. – 6 жовтня. – Ч. 76 (247). – С. 3.

9. Геринович, В. Концентрація однородних науково-навчальних цінностей в Кам'янці / В. Геринович // Там само. – 1926. – 4 квітня. – Ч. 26 (197). – С. 4.

10. Нам пишуть. Саневич. Будуть з книжками // Там само. – 1925. – 19 лютого. – Ч. 84. – С. 4.

11. СГІ. Оголошення // Там само. – 1925. – 23 квітня. – Ч. 103. – С. 4.

12. Перші кроки до організації сільськогосподарського музею в Кам'янці-Подільському // Там само. – 1924. – 25 вересня. – Ч. 43. – С. 4.

13. Більше уваги готуванню кадрів // Там само. – 1930. – 13 травня. – №51 (721). – С. 3.

14. Стипендії імені Івана Франка // Там само. – 1926. – 6 жовтня. – Ч. 76 (247). – С. 2.

15. В Кам'янці. Перша округова краєзнавча конференція // Там само. – 1926. – 13 червня. – Ч. 45 (216). – С. 4.

16. За освіту на боротьбу з неписьменністю // Там само. – 1929. – 27 червня. – Ч. 68 (592). – С. 3.

17. Мальченко, В. Треба утворити два осередки (м. Кам'янець на Поділлі) / В. Мальченко // Там само. – 1928. – 11 жовтня. – Ч. 117 (493). – С. 3.
18. В. Ш. Б. Як ми відсвяткували / В. Ш. Б. // Там само. – 1925. – 30 липня. – Ч. 130. – С. 2.
19. Свято Жовтня у студентів СГП та Робфаку // Там само. – 1924. – 13 листопада. – Ч. 56. – С. 4.
20. Нижників. Студентство дбатиме за реалізацію нової позики / Нижників // Там само. – 1930. – 5 квітня. – № 37 (707). – С. 4.
21. Кармалюк, П. Праця профсекції “Робос” при СГП та Робфаку / П. Кармалюк // Там само. – 1924. – 14 грудня. – Ч. 65. – С. 2.
22. Робітниче життя. Елем. Треба розворушитися // Там само. – 1925. – 9 серпня. – Ч. 133. – С. 3.
23. СГП. Секція КНС при СГП та Робфаку // Там само. – 1924. – 4 грудня. – Ч. 62. – С. 4.
24. Заклинський, Р. Паргосередок вищих шкіл (Робота за останній тиждень) / Р. Заклинський // Там само. – 1925. – 12 лютого. – № 82. – С. 2.
25. Про контрреволюційні троцькістські та націоналістичні вилазки в окремих навчальних закладах м. Кам'янца. Постанова обкому КП(б)У // Там само. – 1935. – 4 лютого. – № 28 (1612). – С. 1.
26. Жедачевський. В клубі СГП та Робфаку / Жедачевський // Там само. – 1924. – 7 грудня. – Ч. 63. – С. 4.
27. Заклинський, Р. Паргосередок вищих шкіл... – С. 2.
28. Доброхем в С.-Г. Інституті // Там само. – 1924. – 12 жовтня. – Ч. 48. – С. 4.
29. В Кам'янці. В. Шахмарданбен. День Авіахему в Кам'янці // Там само. – 1925. – 19 липня. – Ч. 127. – С. 4.
30. Жедачевський. В клубі... – С. 4.
31. Заклинський, Р. Паргосередок вищих шкіл... – С. 2.
32. Сільсько-Господарчий Інститут // Там само. – 1925. – 26 квітня. – Ч. 104. – С. 5.
33. Сільсько-господарський інститут. Спільно на допомогу сільському господарству // Там само. – 1927. – 8 травня. – Ч. 34 (303). – С. 5.
34. Президія наукових гуртків клубу СГП. Вплив // Там само. – 1925. – 1 червня. – Ч. 105. – С. 4.
35. Рогозинський. Райагрономи, фахівці чому не пишете? / Рогозинський // Там само. – 1927. – 2 лютого. – Ч. 9 (278). – С. 6.
36. Олійник, І. Поглибити вивчення сільськогосподарського рахівництва // Там само. – 1929. – 24 грудня. – Ч. 143 (667). – С. 3.
37. Васильєв, В. Незаможнику! Використовуй досягнення агрономічної науки // Там само. – 1928. – 5 квітня. – Ч. 41 (417). – С. 2.
38. Созанський, П. Зимові селянські сільськогосподарські курси на Кам'янецьчині. Ліквідуємо сільськогосподарську неписьменність // Там само. – 1927. – 30 березня. – Ч. 24 (293). – С. 7.
39. Поннік. Праця на селі / Поннік // Там само. – 1925. – 29 березня. – Ч. 95. – С. 3.
40. Сміливий. Пролетарські студенти на селі / Сміливий // Там само. – 1924. –

30 листопада. – Ч. 61. – С. 3.

41. Шефство вищих шкіл Кам'янця над Маківським районом // Там само. – 1924. – 5 жовтня. – Ч. 46. – С. 4.

42. Як ми святкували день врожаю. Свято врожаю у СГП // Там само. – 1924. – 25 вересня. – Ч. 43. – С. 3.

43. Як ми святкували день врожаю. У В. Арм'янах // Там само.

44. Як ми святкували день врожаю. В с.Панівцях // Там само.

45. Як ми святкували день врожаю. В с.Кубачівка та Карвасарах // Там само.

46. Заклинський, Р. Партосередок вищих шкіл... – С. 2.

47. “Місяць лісу” // Там само. – 1924. – 2 листопада. – Ч. 54. – С. 4.

48. Більше уваги готуванню кадрів... – С. 3

49. Комітет взаємодопомоги при СГП та Робфаку // Там само. – 1924. – 27 листопада. – Ч. 60. – С. 4.

50. Студентський буфет при Кам'янецькому СГП працює незадовільно // Там само. – 1930. – 25 квітня. – № 45 (715). – С. 4.

Резюме

На основі матеріалів газети “Червоний кордон” досліджуються основні складові життя Каменець-Подільського сільськогосподарського інституту, формування студентського контингенту, навчальна робота та громадсько-політичне життя вузу.

Ключові слова: Каменець-Подільський сільськогосподарський інститут, студенти, газета, кружок.

Одержано 5 квітня 2012 року

УДК 378:61(477.44)“1934/1939”

В.В.Пагор

Вінницький медичний інститут: кадри, студентський контингент, матеріальна база (1934–1939 рр.)

Досліджуються утворення та діяльність Вінницького медичного інституту, зокрема формування викладацького складу та студентського контингенту, окремі аспекти навчальної та громадської роботи, профспілкову діяльність, репресії щодо керівників вузу, матеріальне становище студентів.

Ключові слова: Вінницький медінститут, директори, викладачі, студенти, навчання, репресії, будівництво.